„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком и недељом на целом табаку, а уторком на по табака.

ЦЕНА ЈЕ
за Аустро-Угарску:
за целу годину . . . . . 14 ф. — н.
за по године . . . . . 7 ф. — н.
за четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
за 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.

За Србију
за годину 32 дин., на по године 16 дин., на четврт године 8 динара.

ЗАСТАВА.

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ.

За ОГЛАСЕ плаћа се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова; за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“

Уредништво и администрација „Заставе“ налази се у кући г. Ст. Јефтића, главна улица.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА не примају се.

РУКОПИСЕ не враћамо.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 81. У НОВОМ САДУ У ПЕТАК 28. МАЈА 1893. ГОДИНА XXVIII.

НА ПОСАО, БРАЋО!

„Радишу Бог помаже“ стара је истина, но ми Срби радикалне странке, ма да смо ту истину добро разумевали и примењивали у нашем приватном животу — на наш политички живот, никако ју применили нисмо, ма да сваки народ, а у њему, разуме се, и сваки појединац, тек онда може ваљано напредовати, кад је политички положај тако утврђен и разбистрен, да је то напредовање могуће, јер у вечитој тј. завици и борби за цело напретка не може бити.

Кад је оно год. 1884. изникао злосретни кикиндски програм, који да је по несрећи прихваћен и изведен, били би ми Срби осуђени на потпуну стагнацију (мртвило) . . . ми би се били одрекли наших најмилијих тежња и жеља, у срцу народа нашег било би утрнуло одушевљење, па би се они смерови, за којима иду шовенистички кругови у Угарској, врло лако извести дали и било би само питање времена, кад ће да нестане и последњи траг Српства у Бачкој и Банату.

То је врло добро разумео Јаша Томић са својим друговима и они у млађаном свом одушевљењу скочише као лавови да спрече извођење кикиндског програма, да истргну из руку клонулих „вођа“ светлу Милетићеву заставу, па да ју високо понесу пред народом својим у љуту борбу за његов опстанак.

Одушевљење беше велико, прегнуће силно и кикиндски програм беше срушен, сатрт у прашину, да се никад више не дигне. Но то је био само први успех . . . успех, ако је слободно рећи: академски — успех рушења, а после тога требало је прећи на посао стварања; требало је показати: да они, који се тако јуначки борише против тога програма, имају и вољу и способност, и снагу и истрајност, да енергично наставе онде, где је морао престати др. Светозар Милетић, те да његову спасоносну мисао доведу до коначне и трајне победе. У кратко да кажемо: требало је прећи са речи на дело.

Но, кад је наступио тај тренутак и онда још играле су главну улогу пусте речи а дела? . . . Но дела врло мало беше. Држало се да голе речи и оштро перо могу све, држало се да су „академске“ расправе по новинама и кафанама онај тврди основ на којему се гради народна будућност . . . . и кад је требало прећи на посао, нашао се на том послу Јаша сâм уз врло малену четицу својих јуначких другова. Све остало скрстило руке и чекало да им Јаша скине сунце с неба и метне у крило, да се они без муке, без рада, без жртве науживају топлих зрака његових.

Услед таких прилика са свим је природно да ствар српског народа није могла напредовати онако како је требала да напредује, па су то врло добро уочили они јадни синови српски којима је њихова лична сујета, њихова тежња за неограниченом влашћу и тежња за својим личним благостањем први и главни увет њихова битисања. Они то добро уочише, рекосмо, и скочише као помамни да сруше, униште Јашу, јер кад сруше раденика, они рачунаше, да ће лако бити готови с онима, који су јунаци на пустим речима а од труда и рада зазиру као нечастиви испред крста.

Скочише они . . . љуто скочише . . . и нашег Јаше, на жалост, нестаде; нестаде га баш онда кад је требало да се покаже успех његове неуморне трудбе . . . онда кад се требало на изборном мегдану огледати са невредним синовима народа српског . . . . кад их је требало потерати у њихова мрачна скровишта.

Јаше нестаде и ми остадосмо као разбијена војска . . . обезглавише нас, расуше нас . . . а последица беше: клерикална већина у нашем нар.-црк. сабору и улазак од само једанаесторице правих бораца народних у тај свети храм Србинове будућности.

Ми стадосмо сви у чуду; погледасмо један у другога и питасмо се: ко је крив? И место да одговоримо, да упознасмо да нико други није крив него баш наша сопствена нехатост, наше разметање речма при врло маленом или баш никаквом раду . . . ми тражисмо кривца свуда и свакуда само не онде где је у истини био, т. ј. у нами самима.

Па није чудо, што ми „академске“ расправе настависмо и даље . . . није чудо што се мал да не међусобно покрвисмо, што се међусобно не разумесмо . . . јер је стара истина да човек беспослен дође на свакакве мисли. Наш нерад, мало је фалило, да нас је довео до ивице пропасти.

И у том одсудном часу хтело је божје провиђење: да и наши противници изгубише главу . . . да им се смела памет. Они, рачунајући на нашу нехатост, на раздор у нашим редовима, јурнуше као бесни да остваре своје гадне смерове и да једним ударцем свежу народу своме руке и ноге за увек. Наступила је страшна опасност . . . дошли смо до прелома . . . и тек онда се опаметисмо. Добисмо посла, тешка посла . . . и у том послу заборависмо на „академисање“ . . . одбацисмо све чега се никад нисмо требали ни лаћати — и нађосмо се енергично сложни на јуначком мегдану, у очајној борби за светиње народа нашега. Борисмо се као лавови и срца народа нашега у неописаном одушевљењу полетеше нам у сусрет.

Тргли смо се сви . . . нема села, где Србин живе, да не би пламтило одушевљење. Тргли смо се, хвала милостивом Богу . . . а последице су очигледне. Она мала, презрена радикална странка . . . порасла је као бујица кад навали из горе после обилате кише. Име „радикал“ данас је светло, поносно име: које никад, нико више из срца народа нашег исчупати неће — ако останемо на путу којим смо пошли, ако оставимо, ако се манемо ситних заћевица без икаква основа и разлога које за цело не показују узвишеност и племенитост срца . . . па свом својом удруженом снагом јурнемо напред до сјајног циља.

Само у нами и ни у коме другоме лежи: хоће ли победа бити у истини сјајна . . . хоће ли у будућем нашем сабору имати већину народ српски или његови противници. Јавни зборови у срезовима ковинском, вел бечкеречком, врањевачком, модошком и перлеском, шајкашком, вел. сент-миклушком и арадском, па прегнуће у срезу старо-стапарском, а врху свега величајни збор сремски у Митровици гласно и јасно сведоче: на којој страни је народ српски, ко је предобио срце његово.

Но то још није све. Има срезова, где, ми то врло добро знамо, пламти силно одушевљење народно . . . но ти срезови се још и данас не мичу. Шта је тамо? Шта се чека? Зар се чека да душманин закуца на врата . . . па тек онда да се тргнемо . . . да тек тражимо оружје? Зар тако? . . Но онда ће доцкан бити.

А нарочито морамо овде запитати: Шта је са срезовима у Славонији и у Хрватској? Зар тамо нема никога да крене наш народ на организацију, да га поведе спремна у борбу за аманете наших предака?

То је јасно као сунце, да, при данашњем расположењу народном, само од нас зависи: хоће ли у идући сабор српска народна радикална странка ући у већини, хоће ли да се пречисти кужни ваздух који влада у нашој народно-црквено-школској автономији . . . хоћемо ли се и даље гушити у тмини разних злоупотреба . . . или ће и нама да сине сунце правице и истине?!

Тако је и никако друкчије, Србине брате. Па кад је тако . . . отресимо и последње остатке наше нехатости, која се међу нама укоренила од кад је зашла светла звезда нашег дива Милетића. Србине брате, Милетић је још жив . . . он у својој скромној собици прати са великим интересом наш рад. Он нас благосиља кад смо јунаци а суза жалости кане из његова ока кад нас види: несложне, нехатне и малодушне.

Зар ми нисмо дужни њему вечито захвални бити? Та наше срце и данас тужи и гине за њим, и оно ће вечито тужити и гинути за њим — за милим оцем нашим. Па како ћемо, како можемо ми да према њему искажемо нашу благодарност? Како друкчије, него да радимо непрестано на том, док потпуно не остваримо жеље његовог великог и племенитог срца!

Српска нар. радикална странка јесте демократска (народна) странка. Она се не може и не сме ограничити само на једног вођа . . . свака варош, сваки срез, свако село мора имати свога вођа . . . а сви заједно тесно скопчани, збратимљени и загрљени у искреној љубави с милим народом нашим . . . па у светлом поштењу морамо да јурнемо на живот или смрт до остварења наших идеала, који се никако не косе са сигурношћу наше целокупне државе, него шта више ту сигурност утврђују.

На посао, браћо, у име Бога великога, у име будућности народа нашега! Прегните, браћо, да часна старина Милетић доживи час, кад ће све нас светла образа моћи видети пред собом, те ће, испуњен радошћу, моћи да рашири руке, да благослови нас — верну децу своју.

На посао, браћо! Не оклевајте!

ЗБОР У СРП. ВЕЛ. СЕНТ-МИКЛУШУ.

Збор за збором . . . из Срема у Банат . . . па да ко пореče агилност (живот) срп. народ. радикалној странци!

Још под непосредним утиском величајних тренутака што их проживесмо међу дичном нашом браћом у Срему, седосмо у четвртак 20. о. м. ујутро у брзи влак на пут Суботице, Сегедина и Валкања у Срп Св. Петар да тамо паднемо у наручје јуначке наше браће у Банату.

Возећи се од Валкања према Вел. Сент-Миклушу, Сараволи и Св. Петру срце ти расте гледајући ону питому, дивну околицу . . . .

ПОДЛИСТАК.

ПРОПАСТ ЛИБЕРАЛНЕ ВЛАДЕ У СРБИЈИ
или
КРАЉЕВА ВЕЧЕРА.*)

Спевао: слепац гајдаш Рада Цвејић из Шида.

Боже мили, шта се оно бели,
На Авали на високој јели,
Зором ујтру другога априла
Песму пева — то је бела вила!

Пева вила, а Авала јечи,
А у песми ове су јој речи:
Мили боже на свему ти хвала
У Србији неста либерала!

Либерали, пропаде вам нада,
Скинута је либерална влада,
Синоћ су јој саломљена крила,
Кад је краљу на вечери била!

По вечери Александер млади
'Вако поче беседити влади:
„Наместници и сви либерали,
„Да чујете, зашто смо вас звали.

„Ви сте звани, да саопштим свима,
„Које ће вас врло да занима,

„Да чујете наше земље судци,
„Да у земљи живе нам ајдуци.

„С тога хоћу власт у своје руке,
„Да растерам по земљи ајдуке,
„А за које ви ни знали нисте
„Ти ајдуци, то господо ви сте.

„Треба стати на крај вашој страсти,
„С тога морам да вас лишим власти,
„Јер се бојим у земљи пропасти
„Па шта ће ми историја каз'ти.

„Кад се сетим историје света,
„Ја се гнушам вашег кабинета,
„Док насиља у пуноме јеку,
„Што пркоси деветнајстом веку.

„Ја сам позван, што горе да гасим,
„Зато морам сад да се прогласим
„Пунолетним па ако и нисам,
„Јер народу ја највернији сам.

„Тужи л' народ, то је моја туга,
„С тога нећу туторски услуга,
„Фала вама на вашему труду,
„А рачуне даћете на суду!

„Још ме чујте и с десна и с лева,
„Шта се од вас ев' овде захтева,
„Вашим духом, који овде дише,
„Да ми сваки оставку подпише.“

Либерали ћуте као неми,
Само Ристић на то се устреми . . .
Види да су избројани дани,
Ал' устаде опет, да се брани:

„Твоја, краљу, одлука је тврда,
„Ал' ми таки нећемо понуда,
„Да ми наша изгубимо права,
„То би било и против устава.

„Ти нам рано одређујеш плату,
„Није време нашему мандату,
„То ће доћи и по себи само,
„А пре тога мандата не дамо.“

Белмарковић намрштена лица,
Он потеже сабљу из корица,
А краљ на то ћирића мајора
Опомену, шта чинити мора.

Сад настаде тек права колера,
Кад се мајор маши револвера:
„Пуштај балчак, вуци руку горе,
„Да краљеве некрвавим дворе!!“

Још не беше права резултата,
А на то се отворише врата,
Засијаше с врата бајонети:
„Мир господо, или ће те мрети!“

На једанпут тишина наступи,
Свако своје зло мора да трпи,

Либерали на муке се дали,
Макне л' који, војска ће да пали.

Само ратни министар упита:
„Одкуда је та војска скупита?
„Је л' сатниче, одкуд без мог знања,
„Да ти дођеш у двор нашег краља?

„У то доба, знаш кол'ко је сати?“
А сатник му овако одврати:
„Ја и војска невидимо „штерни“*) —
„Ми смо само нашем краљу верни!“

Краљ је дотле већ био у граду,
Да војници заклетву му даду;
Војска му се на верност заклела, —
Све то прати оком вила бела.

Али збиља ниси рекла вило,
Кога није још код краља било?
Свјатјејшаго Михаила старца,
Није било њега и Рибарца!

Њих не беше у краљевој сали,
Та они су канда мирисали,
Да ће црн им осванути петак,
Па за то су били изузетак.

Предвидеше они пропаст владе,
Која синоћ прсну на комаде,
Код вечере и код рујна вина,
Да ће пасти са славни висина!

*) Доносимо по нашем обећању. Неисправљамо ништа, да буде са свим оригинално. Ур.

*) Војничка одличија. Хоће да рече: да не познаје генерала, кад краљ заповеда. Ур.

тако је могла да изгледа рајска башта у којој су некад сретно живели прародитељи наши Адам и Ева, док не надође змија да смете Еву а по њој и Адама. Змија, да... њој се ни данас још није замео траг, јер и данас још, кад човек мисли да је нашао рај... под миомирисним жбуном цвећа почесто наиђе на — змију. Но, махнимо се данас тога... у рају, у који ми наиђосмо, не беше змије, него све чиста, поштена, одушевљена српска срца.

Зазвони... влак стаде и ми излазимо у Срп. Свет. Петру. Дочекали нас тамошњи дични народни свештеник Сретен Јовановић и јуначки српски трговац Јован З. Стојановић из Варјаша са многобројним српским соколовима, ратарима из Ст. Петра и Варјаша.

Пошто нас преч. Сретен Јовановић ословио са одушевљеном српском беседом а ми са неколико искрених речи оздравили, поседасмо у кола те у импозантној поворци кренусмо у дично то банатско — српско село, путем братски поздрављани од тамошњих вредних становника.

Стадосмо у авлији парохијалног стана где нас дочека дражесна супруга вредног нашег брата Сретена, рођена Сремица из наших дичних Карловаца, по старом српском обичају, са лебом и соли.

За тренутак напунила се авлија са великим бројем јуначке наше српске браће, који дођоше, како рекоше: да виде и поздраве Стевана Јовића а овај им одушевљено оздрављао... те тако уз чашу пива и запосни српски разговор дође и време вечери.

Родољубиви и гостољубиви домаћин беше код свога часног астала сакупио понајодличније своје парохијане и неке Варјашане. Одушевљена здравица стизала је још одушевљенију, па уз свирку српског гајдаша и уз јуначку српску песму, уз сестринско старање красне домаћице нађосмо се, брате, што но веле: као бубрег у лоју. Но свему мора бити крај па беше и томе. Требало је ићи на починак да се сутра здрави и чили нађемо на јуначком збору и договору у В. Сент-Миклушу.

Сутра дан беше празник, посвећен успомени цара Константина и царице Јелене. Пођосмо у цркву да се тамо, као увек тако и сад, топло помолимо Свевишњем Творцу неба и земље да благослови свој народ српски да и њему свану дани боље среће.

Црква није велика, но није баш ни малена. Иконостас је лепо и укусно израђен, сва црква лепо бојадисана (молована) и егземпларно чиста. Школска деца врло добро су извежбана у појању те се труд тамошњег г. учитеља мора признати и похвално споменути... ма да он није радикал — но ми у тим стварма не чинимо разлике између радикала и нерадикала.

После св. литургије одосмо кроз село, које је прави рај. Лежи сво у једној башти са небројеним дрвећем, које је у цвету, те просипље дивни мирис. У сред села је спахилук грофа Сапарија са укусним дворцем и красним парком. Пођосмо да учинимо наше подворење тамошњем општ. бележнику (Србину) а после преч. госп. св. петарском старијем пароху. Обојица нас примише чисто српском усрдношћу, а чини нам се, да су се малчице зачудили: да радикали, а нарочито Стеван Јовић, не изгледају баш тако страшни, како се о њима прича.

После ручка у родољубивом дому г. пароха Јовановића почела су долазити кола за колима из Варјаша и из Св. Петра па кад се сви искуписмо, пођосмо у импозантној поворци од преко 50 кола пут Вел Сент-Миклоша. И на друму и кад пролазисмо кроз Сараволу те улазисмо у Вел. Сент-Миклош свет је полетео да види то чудо, које се тамо ретко или никада догађало. Куд год пролазисмо свет нас је смерно и весело поздрављао. Одседосмо у вел. гостионици где се, што у самој гостионици, што у авлији и башти, почела скупљати Србадија са свих страна срезова вел. сент-миклушког и арадског поздрављајући се и грлећи међусобно.

Збор отпочео је у 5 сахати после подне по киши. Био је доста добро посећен а било би за цело света и више да није падала киша, па је многи због тога остао код куће.

Збор је отворио г. др. Мита Савић адвокат из Турске Кањиже, поздравља присутне и моли да себи изаберу председника и перовођу. Једногласно, акламацијом буду изабрани за председника: Др. Мита Савић а за перовођу Милан Павловић учитељ из Нађлака. (Бурно: Живили!)

Председник заузимајући своје место преставља збору изасланика власти, надсолгабирова ту Вел. Сент-Миклошу. (Бурно: Живео!) Тумачи циљ састанка збора и предлаже да се Њег. Величанству цару и краљу пошаље брзојавна изјава верности и оданости. (Дуготрајно, одушевљено: Живео краљ!)

Брзојав беше састављен и отправљен а гласи:

„ЊЕГОВОМ ЦАРСКО-КРАЉЕВСКОМ ВЕЛИЧАНСТВУ

ФРАНЦУ ЈОСИФУ I.

БЕЧ (Hofburg.)

На збору у Вел. Сент-Миклушу сакупљени бирачи посланика за српски народно-црквени сабор срезова вел. сент-миклушког и арадског усуђују се поднети на подножје превишњег престола изјаву своје од својих предака наслеђене непоколебиме верности и оданости. Бог нека чува и заштити Ваше царско-краљевско Величанство!

Др. Деметер Савић, председник. Милан Павловић, перовођа. Стеван Јовић, посланик на срп. нар. црквеном сабору.“

После тога беху прочитани брзојави који су стигли на збор. Исти гласе:

Ср. Карловци. (Јовићу): Изрази дичном збору наше братско поздравље. Живили свесни радикали збора сент-миклушког. Др. Миша Михајловић, др. Ђорђе Красојевић, Пера Веселиновић, др. Миладиновић, Павловић, Костић.

Арад. (Председништву збора): Скупимо се под радикалну заставу! Јуначки се држимо! Победа је наша! Милан Ђ. Ћосић.

Ови брзојави беху поздрављени дуготрајним одушевљеним клицањем: Живели радикали и њихови прваци!

Председник: Молим г. Јовића да проговори збору о раду прошлог нашег сабора и о држању наше странке према идућем сабору

Стеван Јовић, одушевљено поздрављен од збора, узимље реч, те у подужем говору прича о приликама у нашој нар. црквен. школ. автономији и о раду радикалних посланика на сабору. Говорнику је збор течајем говора чешће одушевљено повлађивао, а кад је завршио свој говор присутни захвалише му се урнебесним, дуготрајним клицањем: „Живео! Хвала вам што сте се до нас потрудили да нас тако лепо упутите и обавестите. Сви ћемо сложно с радикалима! Живели радикали!“

Приступа парох г. Сретен Јовановић из Срп. Св. Петра (осим њега била су на збору још четир свештеника, што је врло радосна појава, којој се народ од срца весели) те предаје Стевану Јовићу кратким и лепим говором повереницу радикалним посланицима, коју је повереницу издала његова општина. Јовић захваљује а збор кличе одушевљено: „Сви ми потписујемо ту повереницу! Живели радикални посланици! Живео Јовић!“

Повереница та гласи:

ПОВЕРЕНИЦА

ПОСЛАНИЦИМА СРПСКЕ НАРОД. РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ НА СРПСКОМ НАРОДНО-ЦРКВЕНОМ САБОРУ У СРЕМ. КАРЛОВЦИМА, А ПРЕКО РУКУ Г. СТЕВАНА ЈОВИЋА.

Поводом тим, што сте прошле саборске перијоде сав труд и сву вољу уложили и показали у обрани крвљу стечене српске црквене автономије и народне нам школе, и оцењујући рад и понашање ваше на споменутом сабору, изричемо вам овде искупљени чланови овдашње црквене скупштине своју најтоплију благодарност и молимо, да и у будуће само на славу божију, очување вере и цркве и напредак вероисповедне нам школе српске, сав труд и знање употребите.

А за све то нека вам милостиви Творац стоструко наплати.

Снт. Петар, 21. маја 1893.

ЦРКВЕНИ ПЕЧАТ

Јереј Сретен П. Јовановић, сист. парох. помоћник. Вук Јоца, председник. Васа Томић, Недељко Саблић, Жива Томић, Милаћ Марић, + Ђура Стојанов, Ђујца Брзак, Обрад Томић, + Младен Јездимир, Миша Радивој, + Кузма Шепецан, Ава Ловренски, Жива Пеић, + Васа Јефтин, Совра Аднађ, + Аксентија Палинкаш, + Сима Баински, + Миша Игњин, Паја Ердељан, Макса Тошић, Миша Лазић, Јова Лазић, + Арон Ловрески, Јоца Тошић, Ђока Божин, Јова Ћирић, Влада Ловренски, Светозар Ловренски, Ноја Батару, Ноја Јездимир, Вељa Ловренски, Радивој Живко, Среда Лацић, Милош Ловренски, Влада Тарњански, Влада Марић, Рада Ловренски, Равосија Тошић, Сима Лацић, Зака Саблић, Тиша Лацић, Арон Шепецан, Милан Јегарско, Митар Писар, ÷ Бранко Лацић, + Јова Ћосић, + Миша Кузман, + Кузма Сучуа, Влада Стојанов, Вита Моисић, Светозар Шандоров, Душан Попов, Стева Вук, Арон Илијин, Кузма Саблић, Милан Ђурђев, + Стојанов Штева, + Јоца Саблић, Ђока Кулинчев.

Председник др. Мита Савић говори о уважању грађанских матрикула и грађанског брака уз бурно одобравање присутних. Истиче живо опасност која отуда прети нашој нар.-црквен. автономији и позива збор да против тога протестује, што збор чини са бурним повицима: „Протестујемо! Тражимо да се то не заводи нека остане све при старом. Живео Савић! Живели радикали!“

Председник др. Мита Савић говори о представци нашег нар.-црквен. сабора у погледу покомунаљених вероисповедних школа у Троједници. Жигоше оштрим речма нехатост г. г. Ст. В. Поповића сабор. бележника и нар. секретара Исе Ћирића и истиче како је овај потоњи као посланик на хрватском сабору баш у пркос радио против закључка нашег нар.-црквен. сабора. (Диже се бура негодовања. Вичу: Срам их било! Лепог смо ми посланика имали у арадском срезу! Но, неће више бити!) Изјављено је тој двојици једногласно неповерење односно оштра осуда збора.

Председник: Прелазимо на избор среских одбора. Беху за сваку црквен. општину изабрана по два члана среског одбора.

Председник: Сад ћемо бирати изасланике на главни партијски збор — из сваког среза двојицу. Изабрани су за:

Срез Арадски: Милан Павловић учитељ у Нађлаку и Јован З. Стојановвић трговац у Варјашу.

Срез Сент-Миклушки: Сретен Јовановић парох у Срп. Св. Петру и др. Мита Савић адвокат у Турској Кажињи. Све изабранике поздравио је збор громогласним: „Живели!“

Председник захваљујући изасланику власти на пријатном његовом држању и присутнима што су тако многобројно похитали на збор. Закључује исти. Збор, кличе громогласно: „Живео председник! Живео Јовић! Живели радикали!“

Резолуције прихваћене су исте које су донешене на збору у Вел. Бечкереку па због тога их овде не доносимо, пошто су познате.

*

После збора скуписмо се у гостионици да у пријатељском разговору проведемо још који часак. Ту се представила Стевану Јовићу једна депутација српских ратара из Вел. Кикинде састојећа из ових лица: Ава Трифунац, Влада Весков, Шандор Глишин, Ника Милић и Воја Крстоносић. Воја Крстоносић ословио је Јовић лепим, кићеним речима изјављујући му топлу привржeност и љубав кикиндских ратара, који у велико цене и уважавају његов родољубиви рад и самопожртвовање, те је топла жеља свих кикиндских ратара, кад би га могли видети и чути. Вели: кад би у Кикинди био који школован човек, који би се хтео ставити на чело тамошњим ратарима, да би Кикинда с места била радикална... но тако још мора да чами у тмини, док Бог не да — да буде боље. Захваљује Јовићу и његовим друговима, радикални посланицима, на њиховом мушком држању, па их све заједно моли, да остану непомични на путу којим су пошли у обрану права народа свога, а народ да ће им бити увек веран и захвалан. Тај лепи говор Воје Крстоношића пропратише присутни са бурним: Живео Јовић! Живели радикали!

Јовић је одговорио депутацији са неколико срдачних речи, захваљујући се на одликовању, које указаше њему и његовим друговима, радикалним посланицима. Моли их, нека испоруче дичним ратарима у Кикинди његов најтоплији братски поздрав; он ће радо доћи, кад буде имао згоде и времена, у њихову средину, да се с њима упозна и братски рукује... а дотле нека приме уверење: да су сви радикални посланици без разлике душом и срцем одани своме народу и да су за његова права спремни поднети и највеће жртве. Отпоздрав Јовићев беше пропраћен поново бурним: Живео! Живели радикални посланици!

Морамо овде нарочито истакнути родољубиво и најживље заузимање честитих становника Срп. Св. Петра и њиховог племенитог пароха г. Сретена Јовановића и дичних Варјашана, на челу им одличног родољуба трговца г. Јована З. Стојановића. Живели и хвала им као и свима, који су овај лепи српски збор посетили.

И како је свему на овом свету једаред крај... тако се и овде растадосмо, да пођемо сваки своме дому, окрепљени и одушевљени за нову борбу за света права народа нашег.

Успомена на тај кратак боравак међу дичним соколовима банатским остаће увек жива у срцу нашем до последњег му откуцаја. Живели дична браћо!

СРЕМСКИ ЗБОР У МИТРОВИЦИ.

У извештају о том збору, којег донесосмо у прошли петак, поткрала нам се погрешка. Рекосмо да су за изасланике на главни партијски збор за срез вуковарски изабрани: гг. Сава П. Лазић и Милан Станишић, а није тако него треба да стоји: гг. Сава П. Лазић и Максим Станишић — што овим исправљамо.

Према нашем обећању доносимо редом говоре који су изречени на збору.

Др. Миша Михајловић бурно поздрављен од присутних, рече од прилике ово:

Срце ми кликће од радости, браћо, што вас данас у китњастој сремској Митровици овде видим у тако огромноме броју. Душа је моја раздрагана, што вас иогани узвици који толико о „слози“ говоре а пакост и мржњу у срцу носе, нису збунили, већ дођосте листом да образ српски неокаљан очувате. Груди су моје пуне миља, што овај српски јавни збор држимо овде код светога крста, код тог светог знамења хришћанства и православија. (Говорник се окреће и клања православном крсту. Одушевљено, бурно: Живео!) Српска савест моја до дна душе је раздрагана што дођосте овамо под овим светлим барјацима српским, те тиме громовито довикујете свима, да ми нисмо „трпљена вероисповест“ равна Чивутима, већ народ српски који је потоцима драгоцену своју крв проливао по свима пољанама простране Европе за славу и част краља и отаџбине. (Громовито, дуготрајно: Живио народ српски!) Јуначки образ сакупио вас је овде браћо српска, да у сред стародавног града Митровице очигледно свој браћи-небраћи докажете, који реку да Срба нема, да је Србин јунак, да је Србин жив! Нисмо се ми Србине мој доселили амо као скитнице, као просјаци. Није Србин, када је у ова домовинска поља дошао, пружао просјачку руку и молио милостиње. (Бурни повици: Није; а не моли ни данас!) Под вођством свога митрополита-патријарха Чарнојевића (Бурни узклици: Слава му!) у пуном оружју, пун богатства, а оружјем у руци дошао је народ српски у ове крајеве на позив превишњих владара из куће Хабсбургове.

Са оружјем у руци борио се народ српски као лав у свима бојевима против полумесеца. Јунаштва његова славила је историја, признавао васколики образовани свет, а превишњи владари дадоше нам у знак признања, у знак захвале привилегије наше, да својом црквено-народном кућом сами управљамо у границама основних државних закона. (Бурно, дуготрајно: Живео!) Србин није никад био подлац, Србин није нигда издајица био, Србин није никад био потомак влаха, мортолоза, скипетара и свих тих лепота, Србин је вазда јунак био. (Бурно: Живио народ српски! Нека дођу ти, који веле да нас нема!)

Но за сада нека је о томе доста, јер ће бити прилике да се и о томе много више и опширније прозбори, а сад ћу да пређем на главну задаћу, ради које смо овамо дошли. Рад сам, на име, да вам нацртам и предочим рад нас заступника српске народне радикалне странке за време минуле трогодишње саборске перијоде. Теби је, народе, до некле из наших јавних гласила и познат наш рад и наше држање, а ја ћу га ево сад још боље приказати, па онда изреци твој суд и пресуди, да ли смо се часно и јуначки борили или не? Па ако јесмо, онда је па теби, народе, да прегнеш свом силном снагом својом, те да од малене чете радикалних бораца створиш силну војску, која ће се тада не само јуначки и часно борити, већ и сигуран успех у обрани твојих права извојевати, јер код мале снаге — мали је и успех. (Громко: Тако је! Хоћемо!)

Сви су наши сабори од превеликог значаја по животни развитак народа нашег с ове стране Дунава и Саве, али — чини ми се — да је овај прошли један од најзначајнијих. Ми се не смемо заваравати, драга браћо, него морамо увидети и, увидевши, знати оценити и тада мудро употребити значај наших српско-народних црквених сабора. За превелике жртве — силну проливену крв наших дедова даровали су нам прејасни владаоци наши привилегије, а на основу истих заснован је тај сабор наш, који нам је данас једино право уточиште наше. (Одушевљени бурни повици: Тако је!)

А што народ наш на последњем сабору није имао силнију гарду правих својих синова, узрок је томе несретна туцинданска афера, која нам баци у тавницу најсјајнијег борца народног, као жртву борбе за образ и част своје породице. (Бурно: Живио Јаша Томић!)

Задаћа је тога сабора била, да бира митрополита-патријарха овостраној цркви нашој, а за тим да дозида зграду автономије наше. Први део је обављен и свршен, а други пак, жали Боже, на грдну жалост и срамоту нашу — не! Истина, до душе, да се чета радикалних посланика борила лавовски, али све узаман бејаше, јер — и опет велим —: мала снага, мален је и успех. (Бурни повици: Биће већа! Биће јача!)

При избору патријарха радикални посланици гласаше за блаженопочившег владику Теофана (Бурни повици: Слава му!) То су чинили за то, што су били чврстог убеђења, да је он био и најбољи и најдостојнији да метне на главу круну српских митрополита-патријара. И воља и способност беше ту, али црна чета противника била је јача и на столицу патријарха седе патријарх Георгије. „Браниклије“ нам тада саветоваху, да се не упуштамо у избор све дотле, док не буде потврђен статут за избор српског митрополита-патријарха. Ко иоле има мало дубљи поглед, тај мора с нама заједно признати, да се на то апсолутно није ни могло пи смело чекати.

У црквено-народним стварима било је расуло, био је дар-мар. Неупуштати се у избор, ради кога смо у првој линији и позвани, значило би подржавати тај каос, стварати нове трзавице, а то ми, радикални посланици нисмо хтели а нисмо ни смели. Ми се упустисмо у избор патријарха, па ако и не победисмо, али очувасмо част и образ народни (Бурно: Живили радикали!)

Радикална партија показала је одмах већ при отварању сабора, ко је и каква је. Посланици радикалне партије вазда су и у свакој прилици давали и даваће израза најдубље своје лојалности према највишем престолу, силне своје љубави према домовини и најенергичнијег поштовања постојећих закона, — али су увек тражили свом снагом својом, да се респектује и оно друго свето начело „сваком своје!“ (Живили!) Радикални посланици протестовали су при отварању сабора, што се исти отвара на мађарском језику, па су најодлучније тражили, да то има српски бити, јер је то и сабор српски. (Урнебесно, одушевљено и дуготрајно: Живили!) Па шта мислите, драга браћо, да ли нас је још ко у томе подузећу помогао? Они, који се сваки час и то на сва уста хвале, како су спремни и

вољни за свој народ и погинути, — ти нас издадоше! Родољуби „Браникове“ боје стругнуше с мегдана срамно и живи се не показаше. (Бурни гласови са свију страна: „Срам их било!“). Таки су вам ти родољуби увек. (Поново бурно: „Срам их било!“)

Кад је избор свршен обећано нам је да ће бити одмах сазван и расправни сабор, јер да је сад наступио најзгоднији тренутак за то, јер нам је влада врло наклоњена, кр. комесар је Србин, одозго се жели да се зграда наше автономије већ једном дозида и т. д.; у кратко: да ће се моћи радити и да ће рад бити беријетан. Сви се томе од срца обрадовасмо. Нужно је, говораху нам за тим, да се изабере одбор петнаесторице, који би имао спремити и предуготовити сав материјал за сабор.

И рад отпоче, али крњ беше одмах сам почетак, јер је отпочет без нас, без радикала. Радикални посланици увидели су одмах погрешку у самој основи. Они су бранили мишљење да је саборски одбор надлежан форум (власт) који би требао све то најпре да удеси и рашчисти, па тек онда да се изашаље какав мало јачи одбор, који би цео посао прегледао и претресао, па га онда путем штампе пред народ изнео, и тек онда да се с тим пред сабор изађе. Али — шта би?

Не само они, које је предводио Н. Максимовић, већ и наши „савезници“ либерални који се искупише око „Браника“, сви нас издадоше. (Бурно: „Срам их било!“ „Не било их!“)

И — после дуге трудбе, родило се кобно недоношче, коме је име „јединствени статут“. Сваки прави родољуб, који се ма колико — толико разумевао у нашим стварима и приликама, морао је одлучно устати против тога наказнога чеда реакције. И радикали скочише и позваше народ да путем општина својих листом устане против статута или устава — да путем саборског одбора улаже и протест свој на сабор против истога. Политички слепци око „Браника“ устадоше тада и опет противу нас и рекоше нам да то не спада у делокруг општина, те су нам чинили свакојаке сметње и ако се народ на то није обазирао, већ је чинио своје те глас свој на све стране против тог дерног устава подизао. А шта касније опазисмо? Они, који нас због нашег апела на народ онако жестоко нападаху, доцније и сами почеше апеловати на бираче Србе, а у најновије доба тражећи да се сазове епархијска скупштина бачка ради протеста против завађања грађанскога брака и одузимања свештеничких матрикула, прете и они протестима у црквеним општинама!! (Бурни узвици: Не било их! Срам их било!) И борба против автономије отпоче.

Дедови наши (Одушевљено, бурно дуготрајно: Слава им!) драга браћо, пролише потоцима скупоцену крв своју и оставише по целом свету неброј својих костију док нам за све грдне услуге и заслуге своје стекоше и у аманет оставише то законом освештано право да се слободно и самостално у црквеним и народним стварима својима кретати и управљати можемо, преко наших црквених општина, епархијске управе и српског народно-црквеног сабора, као и да имамо право на слободан избор црквене поглавице своје: српског митрополита-патријарха. По тој нашој автономији општина је власна да управља собом опако како то она сама за најбоље пронађе. Епархијска управа у свом делокругу је слободна доносити онакове закључке и самостално их остваринати, како то она сама собом за добро и нужно пронађе. Сабор пак наш опет у свом делокругу за сву митрополију може слободно и самостално радити за цркву и школу своју онако како он то за добро и нужно пронађе. (Бурно: Тако је!)

А да видимо шта се хтело постићи тим „јединственим статутом?“ (Урнебесно: „Не било га!“)

Прво и прво хоће да нам окрње право на слободан избор свештеника-пароха. По досадашњем закону народ бира слободно једног између свију оних који су то место затражили, и ако је који од тих кандидата задобио две трећине гласова, онда је тај био парох те општине. Конзисторија је то само узимала и узима на знање. А то је и право, браћо, да народ бира самостално себи онога с ким ће — као слободним и самосталним народним својим чиновником — делити добро и зло, који ће га водити, учити и упућивати; но већина на прошлом сабору нашем хоће да нам то право окрњи па да га пренесе на конзисторију (Бурно: Нећемо!) т. ј. да конзисторија припушта избору општини само тројицу, између којих општина мора себи једнога изабрати, дочим конзисторија на тај и па такав начин обављени избор не мора потврдити (Са свију страна урнебесно: Нећемо! Не дамо!). Исто би такав случај био и с избором проте, (Урнебесно: Нећемо! Не дамо!). И ми то нећемо и не дамо, браћо, јер кад их ви плаћате право је да их и бирате. (Дуготрајно, урнебесно: Тако је! Живели!) Но не само што су били у намери ограничити право слободног избора пароха и проте, већ су хтели и то право дати појединим дијецезама, односно конзисторијама, да поједине парохе могу самовласно, по своме ћефу бацати и премештати овамо-онамо, куд им је воља. (Дуготрајно, бурно: Нећемо! Не дамо!) Куд би то одвело, драга браћо, можете сами просудити, кад узмете на ум особито ту околност, да наши свештеници нису римски, већ да су баш фамилијарни људи и већим делом са већом породицом благословени, онда можете и мислити шта би све ти људи морали чинити и подносити да се на свом месту одржати могу.

Заиста вам кажем, да би у тако несносним, тако тешким околностима веома их мало било, који би се своме владици смели јуначки одупрети у корист свога бедног народа. (Урнебесно: Тако је! Нећемо то никако!)

По досадашњем закону црквене општине имају право да самостално бирају председника себи. А тако то и треба и ваља да буде; јер ми смо, браћо, смртни људи, па није чудо, што се овда-онда догађа, да се и погреши, па чак и зло учини. Зашто онда одузимати народу право и могућност, да се тога зла отрести може, те да се такав несавестан председник збаци и други изабере. (Бурно: Тако је!) Но по томе „статуту“ то народ не би имао право, јер би црквеним општинама био свештеник-парох вечити председник. Узмемо ли на око још напред истакнуту околност, да би се пароси могли премештати по вољи епископа, — онда ће вам бити свима јасно како би то велико зло било. (Урнебесно: Тако је! Не ћемо!) Имамо ми и ваљаних народних свештеника, којима нека је част! (Говорник се дубоко клања присутним свештеницима, а народ одушевљено виче: Живили!) Али колико би их се могло тада одржати на правом путу пред силним искушењима и вољом дијецезановом? (Тако је!) За то смо се и борили снажно и јуначки, да то не постане законом. (Громогласно: Живили!) Нећу да вам без нужде отежем: све су крњили, све скресавали, а ништа ширили, ништа дозиђивали.

Ми смо тражили статут за слободан избор патријарха; тражили смо, да за случај упражњење столице митрополита-патријарха не именује министарство администратора, већ да најстарији епископ има бити администратором; да сабор не сазива министарство, већ свагда митрополит-патријарх или његов заменик. То смо ми хтели, али бадава све наше добре намере, бадава сва борба, јер као што већ једном рекох: мала чета, па мала и снага. (Урнебесно, дуготрајно: „Биће вас више! Биће, ако Бог да здравља!)

Но најгрозније су смерове имали са садашњим саборским устројством. Народна права хтедоше у самом врхунцу са свим поништити. По до садашњем закону имао је народ право бирати на сабор 50 посланика световног и 25 свештеничког реда, а по том новом статуту тих 25 свештеника не би имао бирати ти, народе, са својим свештенством, већ свештеници сами између себе, или другим речима: сам епископ! Додамо ли том броју још 6 епископа и патријарха и само још 10 гласова од световног реда, који би уз њих пристали, онда вам ето јасне слике таковога сабора; али, народе српски, у таком сабору не би нашла израза твоја воља, твоја реч! (Урнебесно, дуготрајно клицање: „Не ћемо! Не дамо!“ — које се једва утишало.) Ни ми то не хтедосме и не дадосмо, за то се и борисмо против тога свом снагом својом. (Громогласно, дуготрајно: Живили!)

Чули сте, браћо, из повипа наших како смо се борили и како је та борба испала. Са два гласа већине продрло је тај статут и то помоћу гласова епископских. (Громки, огорчени повици: „Народ га неће! Народ га не прима!“)

Борили смо се, говорили, доказивали, убеђивали, али све бадава! Кад видесмо, да све то не помаже, почесмо најпосле претити. Немојте мислити, браћо, да нам је претња узалудна била, што нас је било само тринаест, не! Наша је претња ипак била силна и снажна, јер је била на чврстој одлуци заснована, да тај статут не сме постати законом. јер је убитачан за народ наш. (Бурно: Живили!) Одважали смо се на крајње средство, да говоримо толико, док се свима не досади, док не постане сабор прескуп, те се буде морао распустити, са до резултата не дође.

У том злосретном „нацрту устава“ имаде, колко се се сећам 256 параграфа. И тада одлучисмо ми, чланови радикалног клуба, да код сваког параграфа сваки од нас тринаесторице поднесе измену, или нов предлог к томе параграфу. Снаки предлагач имаде и завршну реч. Према томе код сваког параграфа говорили би ми двадесет и шест пута, а то би чинило за цели устав красан број од **6656 говора**. Но осим тога имали смо ми и преко стотине интерпелација, па међу њима и врло горопадних, који би неминовно грдну грају изазвали, а можда одма и распуст самога сабора. Дотада бесмо ми, радикали, мирни као јагњићи, не хтедосмо кварити ништа без нужде, већ на против вољни бесмо радити и подупирати све, што је добро за наш народ, па ма са које му драго стране то долазило; ми смо тражили слоге, али кад видесмо какво се убијство спрема народу нашем, онда подивљасмо. (Бурно, дуготрајно: Живили!)

Па шта беше даље? — И ако је победила већина са два гласа — статут је ипак морао ићи под — купус! (Урнебесно, дуготрајно клицање: „Не било га!“)

Да, браћо, покушавали смо тражити споразума, али споразума без и најмањега крњења народних права. Увек нам је лебдило пред очима народно поверење, које нас је послало овамо, не да рушимо и крњимо, већ да учвршћујемо и дозиђујемо права народа нашег. Желели смо споразума, али само на поштеној основи. Ми смо хтели и покушали, али смо погрешку учинили, што смо то и покушавали, јер не имадосмо с ким! Као што вас, браћо Митровчани, хтедоше збунити невером својом и осрамотити вам образ српски, а све под образином и видом неке вајне „слоге“, исто се тако збило и с нама у сабору. Па као што сте их овде презирно одбили и жиг непоштења им на чело ударили тако исто и ми тамо с њима учинисмо.

Глас свесногa народа овде овако достојно заступљеног освештао је ваш поступак. (Живили Митровчани!) А да ли смо нашим поступком одговорили жељама народним, то ће будући избори показати. „Глас народа, гкас сина божија“, он ће нам судија бити и ми се мирне душе томе покоравамо! (Силно и дуготрајно: Живили радикали!) Овим сјајним одзивом својим опрали сте ви све пржавштине, које вам злотвори народни у светло српско лице добацише; очували чисто и неокаљано свест и поштење српско. За то вам и ја ево из дна душе моје кличем: Живили свесна браћо српска! (Бурно: Живио Михајловић!)

Мировинска уредба за народне чиновнике и професоре, као и она за свештеничке удовице и сирочад примљене су мирно и по правици.

Али кад је дошло до друге зенице наше т. ј. до вероисповедних школа и гимназија, дошло је до бруке невиђене. Увек су се та господа тамо правила да и њима лежи напредак и добро наших вероисповедних школа па срцу, али тада се појавише у правој боји својој. Једном приликом одоцнио је влак; опозиционе клупе беху доста празне; па шта урадише гробари наше автономије? Скинуше започети већ рад с дневног реда. (Ужасна вика: Срам их било! Нестали да Бог да!) Прва седница за тим била је призором ужасног сукоба. И седница би у конференцију претворена. Но ту беше још горе. Ми не смедосмо и не хтедосмо попустити, јер је правда била на нашој страни. (Урнебесно и бескрајно: Живели!)

Високо ценећи достојанство српског патријарха, кога заведоше гадни саветници, морам овде престати о том и прећутати шта се и како се збило. Доста то да се седница опет отворила и расправа даље отпочела и докоњала. Примљена је и представка упућена на кр. земаљску владу у Загребу у којој је сабор скоро једнодушно и једногласно затражио да влада поврати народу све оне школе које су под владавином Мажурапићевом силом покомуњаћене (Бурно: Живели! То хоћемо!), али каква вајда беше од те наше представке? На грдну жалост нашу никаква!

Преставка је била посве готова, ваљала је само на чисто преписати, по председнику-патријарху, подпредседнику и секретарима подписати и тако доготовљену у Загреб влади послати. Но за тај „големи“ посао требало је председништву и секретарима саборским равно „само два“ месеца: Кад је глас о том ужасном и бесавесном немару у народ продро, када се дигла ужасна вика, али и кад је већ сабор троједнички на измаку био, тек тада је та скоро једнодушно примљена претставка сабора нашег у Загреб опремљена а стигла је управо — пошто се сабор троједнички разишао био. Земаљска влада, рачунајући на своју огромну већину а и на издајнички рад већине на нашеи народно-црквеном сабору, ову је претставку просто — одбила. (Бурни повици: Срам било српске издајице! Не било их да Бог да!)

Још је требало много што-шта учинити, а што је понајглавније саставити прорачун. Али кад господа видеше шта је и с ким имају посла, кад опазише да им жеље и намере све једна за другом пусте остају, — сабор је био распуштен. (Бурно: Срам их било!)

Ето то је оно, народе српски, што сам ти имао и сматрао за дужност у име посланика српске радикалне странке рећи. После свега тога ти сад суди и пресуди: еда ли смо могли и смели, као народни избраници, друкчије чинити, него што чинисмо и учинисмо. (Бурно, дуготрајно: Добро и поштено сте радили! Хвала Вам!) Па кад расудиш и просудиш о свему; а ти се онда чврсто одлучи коме ћеш у будућности глас и поверење своје поклонити. (Урнебесни повици: Радикалима! Живели радикали!) Једно само још добро запамти: да ми с људма, који су нас до сада вазда изневеравали, који имају златан језик, а погано срце, да ми с људима „Браниковог“ соја нигда и никакове више заједнице имати не можемо. (Урнебесно: Тако је! Живили радикали! Живили!)

Рекао сам браћо у најкраћим потезима што сам као Србин, што сам као посланик народни, што сам као члан радикалног клуба рећи имао. Ако нисмо доста учинили (Бурни узвици: Доста сте учинили! Хвала вам!).... ако нисмо све учинили што смо хтели, то није наша кривица. (Бурни повици: Није!) Ако је народе српски, твоја жеља, да ти се твоја самоуправа крњи (Бурни узвици: Не дамо!) а ти бирај чланове т. зв. већине (Бурни узвици: Не ћемо!) али ако је, народе српски, твоја жеља да ти се права твоја, зеница твоја, светиње твоје, очувају (Бурни узвици: Хоћемо!), ако си вољан да се права народна прошире и самоуправа народна учврсти, (Бурни узвици: Хоћемо!) онда нас, Србине мој, несмеш више послати у сабор тако нејаке, тако слабе, тако мало-бројне (Бурно: Биће вас више!) До тебе је народе Српски. Како си простреш онако ћеш и лежати. На теби је сада народе српски, на тебе је ред, ти сад имаш реч! (Урнебесно, одушевљено, дуготрајно: Живео Михајловић! Живели радикали! Живео народ српски!)

Стеван Јовић бурно поздрављен од учесника збора рече од прилике ово: Мила браћо! Мени срце од радости игра кад вас видим овде искупљене у тако огромном броју, а радујем се и томе, што је мени, који сам Србин, рођен на далеком западу Српства, на обалама сињега — јадранскога мора, пало у део да овде, на истоку, могу ступити међу вас, моју дичну и јуначку браћу, да међу вама могу да прозборим искрену српску реч. Живели, дична браћо српска! (Урнебесно: Живео!)

Мој друг и пријатељ Миша Михајловић говорио вам је о нашим приликама у опште и о раду нашем, народних посланика српске радикалне странке, на прошлом нашем народно-црквеном сабору, па није потребно да ја о томе опет говорим. Ја ћу рећи нешто друго. (Бурни узвици: Чујмо!)

Противници народни окомили су се целом својом снагом на српску народну радикалну странку ... они прегоше да ју по што по то сатару. Но, кад су видели да то не иде поштеним средствима, они почеше да нас на најгаднији начин оцрњују на највишем месту а и пред самим народом. (Бурни узвици: Срам их било!)

Подметаху нам да смо нелојални т. ј. да нисмо верни царском и краљевском престолу, да бунимо против власти, да нисмо верни синови наше цркве, да хоћемо да преокренемо данас постојоће друштвене прилике, да смо ту да рушимо а не да градимо и т. д. (Бурни узвици: Срам их било!) Они се послужише тим гадним оружјем, но, не беше им беријета... јер злата се рђа не хвата. (Одушевљено: Живели радикали!)

То, што су нам противници подметали, дозволите ми, браћо, да речем чисто српски: јесте грдна лаж. Јер, браћо, ево и данас на овом величанственом збору, како смо почели? Шта најпре урадисмо? Ми пре свега, с места, брзојавно изјависмо нашем премилостивом цару и краљу (Урнебесно, дуготрајно: Живео! Машу с капама, шеширима и марамама) ... изјависмо, велим, нашу од дедова наших наслеђену и као свети аманет сачувану верност и оданост (Бурно: Живео!)... изјависмо: да смо у сваки тренутак спремни да на позив нашег доброг и милостивог владара и последњу капљу крви наше пролијемо у обрани Његовог престола и драге нам отаџбине (Бескрајно, неописано одушевљење.... громогласни узвици: Живео краљ! Живела отаџбина!)

Па и то нам још не беше доста. Ми смо ту изјаву наше лојалности и оданости упутили преко поглавара земаљског, преузвишеног г. бана... да, ма да смо опозиционари, несумњиво докажемо: да штујемо свакдању власт, по оној: да је власт од Бога. Ми њој одајемо радо дужно поштовање, ма да се против ње по уставном нашем праву боримо законитим средствима (Бурно: Живео!)

Толико сам имао овде, јавно, напоменути да у том погледу буде за увек међу нама чисто и јасно.

Наши противници хтели су од нас одбити наше дично народно свештенство. Кад смо ми још били мали и са свим нејаки... кад народ још није разумевао: шта су управо радикали и шта они хоће, онда су они ударили у дивљу вику: да они свештеници, који хоће да буду радикали, да треба да скину мантије и обрију браде, јер да српском свештенику у радикалној странци места нема (Бурно: Срам их било!). Ви, браћо, знате: да је српска народна радикална странка права странка народна... да је извор њезине снаге народ српски, да је завршетак њезиних тежња и жеља, срећа и напредак народа српског (Бурно: Живео!) па где би онда било места српском свештенику... ако не баш једино и искључило у радикалној странци?! (Урнебесно, дуготрајно: Тако је! Живео!)

Наши противници рачунали су да ће српски а и страни свет лако заварати. Они су нас упоређивали са радикалним странкама које постоје на западу и у средњој Европи, које странке у истини теже да преобразе данашње друштвено стање у њиховим државама у правцу, који неко може, а неко не може одобрити. Но српска народна радикална странка не да се упоредити са тим западним странкама. Она не тежи за преображајем данас постојећег друштвеног стања у нас Србаља... она хоће то стање само да пречисти (Бурно одобравање.)

Шта хоће управо срп. нар. радикална странка и за што се назвала радикалном? Реч: радикал није српска реч... то је реч латинска а потиче од „Radix“ што значи српски: корен. И ми Срби праве народне странке узесмо себи име „радикали“ да већ унапред означимо: да ми хоћемо да поништимо свако безакоње и насиље, да одстранимо трулеж који ужасно влада у неким слојевима српског друштва и у нашој народно-црквеној автономији... т. ј. да свако зло, где га год затечемо: одмах са кореном ишчупамо! (Бескрајно, урнебесно: Живели радикали! Само тако треба да радите!)

Да... браћо драга, са кореном да ишчупамо! (Поново, одушевљено: Живели радикали!) Јер зла смо се већ напатили доста... а за цело, браћо, нашом сопственом кривњом. Дали смо се заводити лепим речма, нисмо имали доста отворене очи — а томе већ једаред мора бити крај. Широм треба да отворимо наше српске очи и за будуће треба добро да промислимо коме ћемо да поклонимо наше поверење и у чије руке да поверимо нашу судбину. Што је добро треба без околишења признати и похвалити а што је зло треба несмиљено прогонити до савршеног уништења (Урнебесно одобравање). И само тако ћемо доспети дотле: да и народу српском свану дани боље среће... да се и народ српски попне до оне висине, коју је својим бескрајним ју-

наштвом, својим светлим поштењем одавна већ заслужио (Бескрајно, одушевљено: Живео!)

Питам ја вас, браћо: Јесте ли ви задовољни са грозним стањем које влада у нашој народно-црквено-школској автономији? (Бурно: Нисмо!) Је ли вам добро? (Бурно: није!) А желите ли да вам буде боље? (Бурно: Желимо!) Хоћете ли да се ваше стање поправи? (Бурно: Хоћемо!)

Е, па кад то хоћете, браћо... само до вас је да тако буде. На наш идући нар.-црквен. сабор не шаљите ви само тринаест своји х људи, него пошаљите их у огромној већини (Бурно: Хоћемо!). Шаљите таке људе, који неће гледати своју корист него народну корист (Бурно: Хоћемо!). Шаљите људе: који ће, до потребе, знати и погинути за свету мисао народа српског (Бескрајно одушевљено: Живео!)... који ће главу дати али српски образ погазити неће! (Бескрајно, дуготрајно одушевљено: Живео!) Прави народни борци не јагме се за посланичке мандате .. те треба народ сам да им даде чистим срцем... а кад добију тај мандат то им мора бити светиња... они већ у напред морају бити спремни претрпити и највеће невоље, највећа прогонства... јер само па муци се познају јунаци... а поштено име и образ више вреди него сво благо на овоме свету! (Бескрајно, дуготрајно, одушевљено: Живео!)

Таки треба да је радикал... то је светло име... које треба да се увек, у свакој прилици сјајно и чисто одржи. (Бурно: Живео!)

Нисам ја дошао да вам на дуго и на широко разлажем. Прегнимо сви сложно и јунački... па ће нам и Бог помоћи. (Бурно: Хоћемо!)

Ето, то сам вам имао рећи, мила моја браћо! А сад вам кличем сваком појединце и свима заједно: Живели! (Урнебесно, одушевљено, дуготрајно: Живео! Говорнику предају венац о којем смо већ јавили.)

Миленко Бујиновић ратар из Шишатовца: Сакупљени зборе! Поштована браћо! Љубљени Србине! Ја се с вама увек слажем, чујте што ћу да вам кажем, тешка су времена, то сви знамо како је тешко мало дете добру научити, кад у њему туђа клица теме пробије, као у пшеници кукољ један сеје а стотина плеве. Зато, љубљени Србине, чувајмо школе, деца нас моле, а ко је Србин српски син, нек не буде душманин, нека приђе своме роду, нека брани с њим слободу. Учитељи наставници, који јесте српски синци, који јесте српске крви, нек међ браћу дође први, отворите боље очи, да будућност боље скочи. А ви, браћо свештеници, та ви браћо духовници, ви имате доста бриге, прочитајте свете књиге, па чувајте кућу свету, омладини аманету, и будите пастир прави, који стада свог не квари, с тим се Србин само лечи, толкујте му свете речи, с тим се Србин сложит може, помози нам свети Боже. А ви Срби жељо моја, ви будите људског соја, погледајте ситног мрава, како себи слогу ствара, зашто наше срце дрема, зашт' међ нама слоге нема. Па рад, браћо, сложно сви, нека виде ко смо ми, јер се слогом венци плету, па чувајмо веру свету, не примајмо туђе вере, чувајмо се филоксере. У саборе шиљ'мо људе, који српску веру љубе, чувајмо се сребролубца, чувајмо се душогупца. Сложно Србине! (Бурно, дуготрајно: Живео!)

Вести из места и са стране.

Пут у Дубровник. Јуче је дошао лично у нашу редакцију г. Димитријевић из Реке (Фиуме) па нас је известио да је по жељи многих путовање у Дубровник к открићу Гундулићева споменика и натраг удешено тако да ће пароброд ићи само до Котора и натраг на Реку, те се тиме дани путовања обављају на само 7 дана. Т. ј. пароброд полази из Реке 12. (24.) јуна у 2 сата после подне а стиже у Дубровник 25. у 6 сати после подне. Полази из Дубровника 28. у 1 сат ноћу а стиже у Котор исти дан у 6 сати ујутру. Полази из Котора 29. у 4 сата ујутру а стиже на Реку 1. јула у 6 сати ујутру. Тако имају учесници кад да пођу и на Цетиње. Цена је сад установљена на 50 фор. без кревета а 60 фор. са креветом. Родољубиво је дело да се наши имућнији људи у већем броју дају на то путовање па им ми то најживље препоручујемо. Последњи рок пријаве јесте до 3. (15.) јуна код Пека Милошева на Реци.

Крунашки фонд. Г. Пери Попадићу предали су: Мита Тадић из Старчева 2 круне, а Мија М. Поповић из С. Неузине, Милица Нецкова и Филип Михајловић из Н. Сада сваки по 1 круну. Укупно 5 круна. Тај новац уложен је у новосадску српску задругу за међусобно помагање и штедњу.

Ретност. Код села Срп. Св. Петар у Банату намештена је на прелазу преко жељезнице табла на којој је у мађарском и српском језику са ћирилицом натпис: „Пази на влак!" То је за цело чудо невиђено па не верујемо да тога још и више има; бар то је први такав натпис који смо ми видели и не можемо се начудити томе ретком слободоумљу. Било би добро кад би жељезничка дирекција таке табле свуда наместила где Срби живе... јер која вајда од натписа кад их нико не разуме.

Ради обавештења. Читамо у „Гл. Црн.": У програму прославе 400-годишњице ободске штампарије одбор је умолио, да сваки гост пријави свој долазак најмање десет дана прије прославе, која ће почети 14. јула, дакле до четвртог јула; али би добро било да се гости постарају да се пријаве одбору до Петровадневи. У исто доба нам је примјетити, да је дан прославе назначен по старом календару, дакле прослава ће почети 14. (26.) јула, што молимо листове, који симпатишу са овом прославом, да саопште ради обавјештења — да се уклони свака забуна.

Узроци што је слатко масло меко. Често се чује говор, да сад, од како се масло мути у центрифугама, не може да буде онако чврсто и доброг укуса као од пре, кад се на тенане израђивало. И збиља има нешто у ствари. Узроке овога треба тражити или у млеку, ако је сувише топло; или је повлака остала на великој температури, а није у брзо охлађена на ниском ступњу. Повлака треба да се одваја на температури 28 до 30 степ. С. и чим се обере треба је расхладити ледом на 4—5 ст. С. Најбоље се може расхладити, кад се пусти на хладионику да полагано тече у танком млазу. На овај начин добиће се свагда чврсто и једро масло лепога укуса. Разуме се, да уз овакав поступак иде и умерена топлота бућкања, или да се масло не пребућка или да се сувише меси (гњечи); јер кад још при самом раду испадне меко, онда оно остаје и даље тако и никаквим се средством не може поправити. „Т."

Како храни сурутка. Врло интересантни огледи чињени су ове зиме, да се одреди колику хранљиву вредност има сурутка кад се даје свињама. Још пре једне недеље рањене су свиње исто тако, као и за време ових огледа, а то с тога, да би се свиње још раније навикле на нову храну, те да се избегне случај, који може наступити кад се храна нагло промени. Огледи су били подељени на четири различне групе свиња. Једне су добијале па равне делове мекиње и брашно, а друге на два дела мекиња један део брашна. На један део ове мешавине дати су два дела воде, те се направила каша, а на остало давата је сурутка у различним количинама. Сурутка је била слатка. Огледи су дали оваке резултате: Први оглед, — свиње рањене самом сурутком, испао је безуспешан, други оглед — свиње, које су добијале брашно и мекиње, помешане с водом, потрошиле су 552 фунте (276 кгр.) брашна и мекиња, отежале су за 100 фуната (50 кгр.), трећи оглед — свиње које су место воде са мекињама и брашном добијале сурутку, тиме што су утрошиле 760 фуната (380 кгр.) сурутке уштедиле су 100 фуната (50 кгр) мекиња и брашна Исти резултати постигнути су и зими. Од киселе или иначе промењене сурутке не могу се постићи оваки резултати. „Т."

Новије вести.

Беч Кнез црногорски Никола стигао је из Баден-Бадена овамо.

Београд. Краљ је одликовао црногорског изасланика војводу Симу Поповића великим крстом Таковског ордена. — Пензионовани су: професор богословије архимандрит Ћирило и професори велике школе Панта Срећковић и Јован Ђорђевић.

Рим. Ове године почетком септембра одржаће се велике војничке вежбе, у којима ће суделовати цела талијанска војска.

Лондон. Парламенат америчких сједињених држава састаће се између 1. и 15. септембра.

Петроград. Званичне новине руске владе пријатно се изражавају о мирољубивим изјавама грофа Калнокија у делегацијама.

Софија. Код општинских избора у Пловдиву подлегла је странка потпредседника собрања, Андонова, што је за овога грдни морални пораз. (Е, па и у Бугарској се креће! — Ур.)

Париз. Француске социалисте издали су проглас на немачке социалисте, у коме им желе победу код избора, јер само ће се тако моћи срушити несносни милитаризам.

ОГЛАСИ.

У мојој великој трафици и шпецерајској радњи коју отворити смерам, упражњено је неколико помоћничких места међу њима место

првог помоћника.

Захтева се, у колико је могуће знање српског, немачког и мађарског и језика.

Ступање у месецу јулу. И два шегрта имају места.

3—3 **Љубомир Михајловић,**
у Панчеву.

СПОМОЋНИК.

Интелигентан спомоћник гвожђарске струке који српски, немачки а по могућности и романски перфектно говори и лепо пише, може одма ступити у гвожђарску трговину код

Фр. Ромајзер и синова
1—6 у Будимпешти.

Дражбена објава

Према одлуци местног црк. одбора у Чуругу 11. (23.) маја 1893. год. расписује се дражба за грађење мраморног иконостаса у постојећој српској православној цркви. По састављеном предрачуну износи:

1. Зидарски посао	12.153 ф.	19 н.
2. Позлатарски посао	357 ф.	— н.
3. Столарски и мазалски посао	391 ф.	81 н.
4. Браварски посао	380 ф.	— н.
5. Резачки посао	900 ф.	— н.
6. Реквизите, скеле и непредвиђено	850 ф.	92 н.
Укупно	15.032 ф.	92 н.

1. Дражба ће бити дана 12. (24.) јуна 1893. г. по подне у 2 часа, у дворани средишне школе.

2. За сваког је дражбеника услов, да пре дражбе, у име сигурности, председнику општине у руке положи 10% горе наведене суме.

3. Општина задржава себи право поверења према подузимачу.

4. После стручног прегледа и пријема изведеног иконостаса, враћа општина подузимачу јамчевину, којом јамчи за добар и ваљан посао.

5. План за иконостас и опис може се од дана првог огласа сваки дан, а и на сам дан дражбе, видети у председништва црквене општине.

6. Предрачуном обухваћено је градиво прве каквоће бео мрамор замишљао се је из првих признатих мајдана, н. пр. из Ласа (Laas у Тиролској).

7. Дражбеници биће обвезани да поднесу више врсти мустре прве каквоће белог мрамора на углед.

У Чуругу, 12. (24.) маја 1893. год.

Глиша Сабљица перовођа. 3—3 **Јован Илић** председник.

Дражбена објава

Према одлуци местног црквеног одбора у Чуругу од 11. (23.) маја 1893. год. расписује се дражба за сликање икона на новом иконостасу од белог мрамора у српској православној цркви.

1. На посао тај сликарски општина је готова издати 10.000 фор. словом десет хиљада фор.

2. Икона има, осим оних на дверима и у луку изнад двери, петнаест, и то девет на горњем, а шест на доњем спрату иконостаса. Највећа икона мери 2·54 м. × 1·30 м.; друге од 1·95 м. × 0·78 м. до 1·60 м. × 0·68 м.

3. Икопе морају бити изведене строго по учењу православне цркве.

4. Иконе треба да су израђене на платну које је утврђено на добро удешену дашчану подлогу.

5. Дражба је одређена на дан 12. (24.) јуна 1893. год. по подне у 2 часа у дворани средишне школе.

6. Дражбеници биће обвезани да поднесу који рад свој по струци црквеног живописа.

7. Подузимачи који нису академски сликари, не примају се на дражбу.

8 Општина задржава себи право поверења при предаји икона на израду.

9. Исплата ће бити у ратама по доцнијој погодби.

10. Иконе ће општина коначно примити и исплатити пошто их са уметничког и црквеног гледишта прегледи и прими стручна комисија.

11. План икопостаса, мере икона и услови могу се од дана првог огласа видети у председништва црквене општине.

12. Дражбеници имају у име сигурности 10% горе наведене суме пре дражбе општинском председнику у руке положити.

У Чуругу, 12. (24) маја 1893. год.

Глиша Сабљица перовођа. 3—3 **Јован Илић** председник.

2—3 ЈЕДАН

БАТАР,

хамова за **коње**, једна **кола за терет**, 20 ком. различитих **мали буради**, једна **ротиренде пумпа** за отакање вина или различите друге течности са свом справом, продаје се са врло јефтином ценом у **Недељковића кући** бр. 3. на пијаци.

ДОБРО

70 ЛАНАЦА (ПО 1600□ ФАТИ)

најлепше ораће земље у једном комаду арондисано, ближе окружне вароши у Србији, продаје се под врло повољним новчаним условима. Имање има све махине за земљоделце, волове, краве, плугове и т. д., велики шљивник, виноград и хмељницу. Управо је најбоље време, да се види каквоћа ораће земље и како ради. Израда шљивовице слободна.

Упитати код **парне стругаре Неквасил и Доубек у Београду.** 1—

ЖЕНСКИ ШЕШИРА.

Најновији модели, елегантни **крагнова** у бојама, **Гепови** са шмелцом, **Штаубмантлова** од свиле и листера, нове врсте **Сунцобрана** у жанжанбојама, мушка готова **одела** велика и дечија у добрим квалитетима. **Клајдерштофа, Атласа, Сатена** и **Зефира**, велики избор **Штофова** за мушка одела.

Наручбине мушки хаљина израђујем у најмодернијим фазонама **брзо и солидно**. За салонска и фрак црна одела у свима квалитетима, препоручујем **Первиена и Тоскина.**

Цене утврђене.

ПАНТЕ СПАИЋА СИН
6—12 у Митровици.

Припознат је као најбољи, прави
ЦИГАРЕТ-ПАПИР
Le Gloria
од
Josef Bardou & Fils
Perpignan-Paris
60 златни медаља, 16 почасни диплома, 20 диплома „Hors Concours."

„Le Gloria" цигаретпапир надмашује све до сада постојеће цигаретпапире са каквоће и финоће.
„Le Gloria" је само онда прави ако носи подпис Joseph Bardou & Fils.
„Le Gloria" цигаретпапир добија се како са равним тако и са рецкавим (perforiert) округом.
„Le Gloria" се добити може и у завијумама (Hülsen) до сад непостигнутој изврсној каквоћи.
„Le Gloria" цигаретпапир може се добити у свакој пирбершкој и папира трговини, као и у свакој трафици. 528 20—20

МАРИЈАЦЕЛСКЕ КАПЉИЦЕ

које су од врло великог уплива против болова у стомаку, у опште припознате су као кућевни лек.

Лече: против неимања апетита, слабости стомака, подригивања, затвора, киселине у стомаку, ватре у стомаку, сувишног пљувања, жутице, муке и повраћања, грчева и завијања у стомаку.

Код напоменутих болести Маријацељске капљице су од врло велике помоћи, а изврсност њихова припозната је од дугог времена што и стотинама сведоџби потврђују. — Једно стакоце с упутством стаје 40 новч., а веће 70 новч.

Schutzmarke.

Главно стоваришће за Аустро-Угарску налази се код:
Török Joszef gyogyszertára Budapest, Kiralyi utcza 12 sz.

Нарочито се упозорује на заштитну марку и потпис. Само оне капљице треба узимати, које на завитку имају прилепљену зелену врпцу са потписом зготовљача (C. Brady) и ове речи: „Да су праве сведочим."

У Новоме Саду добија се код: Г. Плавшића апот. П. Георгијевића, апот. У Петровцу: Ференци Истван апотекар. У Илоку: Франц Ласло, апотекар. У Шиду: Аугуст Ковиак, апотекар. У Старој Пазови: Агост. Е. Ковалек. 639 31—43

ВАЖНА ОБЈАВА.

Слободни смо пошт. земљопривреднике најучтивије позвати, да своје пољске производе против

ТУЧЕ ОД ЛЕДА

у нас под гаранцијом потпуне накнаде обезбедити изволе.

Уз јевтино премијско рачунање дајемо још следеће пробитке:

1. Жетвени, вршидбени и трошкови брања само при тоталним штетама одбијају се.

2. Са земљопривредницима који бар за 2000 фор., стрмног усева (Halmfrüchte) на обезбеђење поднесу, закључујемо за све врсте зрна, изузимајући вино и дуван, шестогодишње уговоре са допустом једне бесплатне године. По овом начину се обезбеђеној странци у току од пет година годишње 20% од уплаћене премије резервира и та ће се свота за покриће шесто годишње премије употребити. Странка може у свако доба, ако од резервиране своте одустане без одказа одступити. Повишење обезбеђене своте може се уз доплату повисити.

3. Члановима земљеделских друштава као и већим партајама које бар за 10.000 фор. стрмног усева за обезбеђење поднесу дајемо од годишњег обезбеђења 5% рабата по тарифској премији.

Главно отправништво „Асекурациони Ђенерали"
и угар. друштва за међусобно осигуравање од туче.

У НОВОМЕ САДУ.

ШАЈБЕР, инспектор. **Д. КОДА,** главни агент.
2—2

Власник: Славко Свет. Милетић. За уредништво одговара: Милан Поповић. Српска штампарија дра Свет. Милетића у Новом Саду.